

УДК 347.775

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2018.32.149580>

В. А. Завертнева-Ярошенко, старший викладач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра цивільно-правових дисциплін
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

М. М. Ячменська, студентка 4 курсу
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Економіко-правовий факультет
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено аналізу основних проблем захисту комерційної таємниці в Україні. Досліджено історію виникнення інституту комерційної таємниці в законодавстві України, встановлено основні ознаки комерційної таємниці на основі аналізу національного, зарубіжного законодавства та доктринальних поглядів вчених. Здійснено аналіз судової практики та виявлено проблемні аспекти захисту комерційної таємниці, запропоновано шляхи їх подолання. Здійснено порівняльний аналіз законодавства України та іноземних держав в частині укладення договору про неконкуренцію.

Ключові слова: комерційна таємниця, конфіденційна інформація, об'єкт інтелектуальної власності, договір про нерозголошення комерційної таємниці, договір про неконкуренцію.

Постановка проблеми. Ефективний захист комерційної таємниці в умовах постіндустріального суспільства та ринкової економіки відіграє значну роль, оскільки незахищеність «цінної» інформації, що належить законному власникові, призводить до економічних втрат та значних збитків, втрати конкурентоспроможності. Будь-яка особа має право на захист свого порушеного права в суді, однак, аналізуючи судову практику, прослідковується тенденція існування дійсної проблеми у постраждалої сторони щодо захисту своїх матеріальних прав на об'єкт інтелектуальної власності – комерційну таємницю. Основні труднощі виникають у доказуванні предмету спору, а саме у тому, що зазначена інформація дійсно належить до комерційної таємниці, також часто законний володілець не може довести факт причинно-наслідкового зв'язку між діями особи, що незаконно використала та розголосила відомості, що складають комерційну таємницю, та шкоди, що була завдана володільцю; складнощі також виникають у доведенні розміру завданих збитків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем способів захисту комерційної таємниці приділили увагу такі вчені, як: Н. Марченко, А. Сергєєв, С. Жилінський, Г. Ареф'єв, В. Комаров, С. Курильов, В. Воложанін, Д. Чечот, Г. Андрощук, Т. Кашаніна, В. Крилов, Ю. Макогон, Ю. Назарова, Ю. Плаксин, О. Перовская, Г. Раєвський, Е. Сергєєва, В. Соловйов, А. Фат'янов, В. Ярочкін та ін.

Мета статті. Дослідити проблемні питання захисту комерційної таємниці на основі аналізу судової практики у зазначеній сфері. Проаналізувати чинні норми національної правової системи та положення системи законодавства іноземних країн в частині захисту комерційної таємниці з метою вироблення можливих шляхів попередження такого виду порушення прав власника конфіденційної інформації як неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

Розробка превентивних заходів, що направлені на запобігання ситуації порушення майнових прав на комерційну таємницю законного володільця. Здійснення аналізу законодавчої бази зарубіжних країн в частині захисту прав на комерційну таємницю з метою удосконалення положень національного законодавства в зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. «Хто володіє інформацією, той володіє світом», – крилатий вислів Натана Ротшильда, що пролунав ще на початку XIX століття, не втрачає своєї актуальності і досі. Дійсно, успішність людської діяльності завжди полягала в наявності такого важливого ресурсу як інформація, оскільки за відсутності необхідних відомостей конкурентоспроможність та рентабельність будь-якого суб'єкта господарювання суттєво погіршується, що, безумовно, призводить до значних збитків. Тому дуже важливо, перш за все для мінімізації можливих економічних ризиків, в умовах постіндустріального суспільного розвитку, визначитися з правовим механізмом захисту інформації в цивільних правовідносинах. Одним із способів протидії розповсюдження та використання «цінної» інформації з обмеженим доступом може стати укладення договору про нерозголошення конфіденційної інформації та комерційної таємниці.

Через призму історичної ретроспективи можна дослідити процес формування та розвиток сучасного законодавчого розуміння комерційної таємниці. Історичним витоком нормативного затвердження прообразу сучасного інституту комерційної таємниці можна вважати Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р., відповідно до якого встановлювалась відповідальність за «відкриття таємниці торгівельних книг, що заподіювало явний підрив хазяїну кредиту» [1, с. 444-452].

Відомий цивіліст Г. Ф. Шершеневич в «Книзі торгового права», розкриваючи сутність зобов'язальних відносин між суб'єктами торгових правочинів, зазначив, що «приказчику, крім цивільної, загрожує навіть кримінальна кара у випадку розголошення комерційної таємниці. Кожний крок приказчика супроводжується страхом піддатися покаранню, починаючи зі штрафу і закінчуючи в'язницею» [2, с. 82].

Способом захисту комерційної таємниці в господарській, промисловій, торгівельній та іншій діяльності став Кримінальний кодекс 1903 року (Уголовное уложение). Глава XXIX уложення іменувалася «Про розголошення таємниць», в якій виокремлювалось три види таємниць, а саме фабрична, комерційна та кредитна. Відмінність таємниць полягала у різному об'єкті, що піддавався кримінально-правовій охороні [3, с. 299]. В 1917 році у зв'язку з встановленням більшовицької диктатури, а разом з тим і повної реформації правової структури у напрямку до руйнування приватномайнових (товарно-грошових) відносин, комерційна таємниця стала уособленням засобу «одержання прибутку та росту експлуатації трудящих» [4].

Будучи атрибутом ринкових відносин, комерційна таємниця втратила своє практичне значення, а, отже, і її будь-який правовий захист був повністю скасований. При командно-адміністративному методі управління важливого значення набуло забезпечення схоронності лише відомостей, що становлять державну або/та службову таємницю. 14 листопада 1917 року радянською владою був прийнятий Декрет «Положення про робочий контроль», в п.7 якого зазначалось: «Органы рабочего контроля имеют право контроля всей деловой переписки предприятия, причем за сокрытие корреспонденции владельцы ответственны по суду. Коммерческая тайна отменяется. Владельцы обязаны предъявлять органам рабочего контроля все книги и отчеты как за текущий год, так и за прошлые отчетные годы» [5, с. 101]. Однак, ситуація законодавчого регулювання відносин у сфері захисту конфіденційної інформації докорінно змінилася за часів перебудови 1985-1991 років. Поліпшуються стосунки із зарубіжними демократичними державами, відбувається процес лібералізації суспільно-політичного життя, ринкова економічна модель з приватною власністю та ініціативою поступово витісняє командно-адміністративну з одержавленим майном. Результатом введення елементів ринкових відносин стало прийняття Закону СРСР «Про підприємства в СРСР» від 04.06.1990 р., ст. 33 регламентувала визначення терміну комерційної таємниці підприємства, яке виглядало наступним чином: «Під комерційною таємницею підприємства розуміються пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства відомості, що не є державними таємницями, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди його інтересам. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначаються керівником підприємства» [6]. Надалі правовий захист комерційної таємниці як об'єкта інтелектуальної власності лише посилюється. Уклавши угоду про торгівлі відносини між СРСР та США від 01.06.1990 р., кожна республіка СРСР прийняла на себе зобов'язання створити більш сприятливі умови для ефективної правової охорони інтелектуальної власності, а саме шляхом прийняття законодавчих положень в зазначеній сфері з метою попередження недобросовісної конкуренції [7].

Необхідно зазначити, що в Цивільному кодексі РСР 1963 року не було ніякої згадки про комерційну таємницю та правовий механізм її захисту. У зв'язку з цим, згодом у 1991 році положення вищенаведеної Угоди були імплементовані у національну правову систему Української РСР, а саме був прийнятий Закон «Основи цивільного законодавства Союзу ССР і республік». Стаття 151 регламентувала правову основу охорони «секрету виробництва» (ноу-хау) перед третіми особами, які неправомірно використовують отриману ними інформацію, що полягає у відшкодуванні останніми збитків власнику інформації [8].

Зі здобуттям Україною незалежності, а саме з моменту прийняття Акту незалежності України 1991 року, правове регулювання інституту комерційної таємниці здійснювалось вже в рамках суто української національної правової системи.

Як зазначав знаменитий поет О. Уальд: «Таємна інформація – це майже завжди джерело великих статків та результат публічного скандалу», – тому в умовах сучасності задля попередження витоку комерційно-цінної інформації вагомим роль відіграють способи захисту комерційної таємниці. Однак, перш ніж перейти до

аналізу процедури захисту комерційної таємниці, необхідно визначитись з правовою природою зазначеного інституту та характерними ознаками комерційної таємниці.

Конституцією України кожному гарантовано право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Однак ч. 3 ст. 34 Основного Закону встановлює певні винятки, які обмежують здійснення зазначеного права, а саме забороняється розголошувати інформацію, одержаної конфіденційно [9].

Згідно ст. 420 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) комерційна таємниця належить до об'єктів права інтелектуальної власності.

Ст. 505 ЦК України розкриває сутність поняття комерційної таємниці, під якою слід розуміти інформацію, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватним існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [10]. Для того, аби належним чином захистити свої права інтелектуальної власності, необхідно чітко визначитись з усіма ознаками, які притаманні інформації з правовим режимом комерційної таємниці, оскільки, як зазначається в ст. 508 ЦК України, строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю обмежується строком існування сукупності ознак комерційної таємниці.

З вищенаведеного поняття, можна дійти логічного висновку, що, по-перше, комерційна таємниця належить до групи нематеріальних об'єктів цивільних прав, оскільки згідно ст. 200 ЦК України інформація належить до нематеріальних благ. Наступною ознакою необхідно вважати відсутність загальновідомості, тобто виключно обмежене коло осіб можуть володіти зазначеною інформацією. Також важливою умовою, за якою інформацію необхідно вважати комерційною таємницею, є здійснення особою, яка контролює цю інформацію, необхідних заходів її охорони організаційного або ж юридичного характеру з метою попередження нелегального доступу до інформації третіх осіб.

Необхідно також звернути увагу на законодавче регулювання характерних ознак комерційної таємниці на рівні регіональних угод. Відповідно до ст. 39 Угоди з торгових аспектів прав інтелектуальної власності 1994 року комерційна таємниця має відповідати мінімально трьом критеріям: секретність, комерційна цінність та «стала предметом розумних дій для збереження її секретності з боку особи, яка правомірно контролює цю інформацію» [11].

Аналогічні ознаки комерційної таємниці зазначені в Господарському кодексі України, ч.1 ст. 162 передбачає, що суб'єкт господарювання, що є володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами, за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах, а володільць інформації вживає належних заходів до охорони її конфіденційності [12].

З науково-теоретичної точки зору заслуговує на увагу також класифікація ознак комерційної таємниці вченого Ю. В. Носіка, який виділяє «зовнішні» оз-

наки такі, як захищеність, конфіденційність та комерційну цінність, а також «внутрішню», «сутнісну» - інформаційність [13, с. 36-39].

Тому, пред'являючи позов до суду, позивачем має бути доведений факт порушення його права інтелектуальної власності на комерційну таємницю, однак, за відсутності усієї сукупності необхідних ознак, що складають комерційну таємницю, захистити свої законні вимоги стає неможливим. Наприклад, рішенням Апеляційного суду м. Києва у справі № 22-ц/796/7613/2014 було відмовлено в задоволенні вимог апеляційної скарги ПАТ «Аррікано Ріал Естейт Пі Ел Сі» до ТОВ «Призма Бета» про визнання договору про надання правової допомоги недійсним, оскільки оспорюваний договір передбачає незаконну передачу конфіденційної інформації. Обґрунтовуючи свою позицію, суд зазначив, що ПАТ «Аррікано Ріал Естейт Пі Ел Сі» не довів факт вживання превентивних заходів охорони конфіденційності вказаної інформації з метою забезпечення її секретності, тому зазначену інформацію не можна вважати комерційною [14].

Н. О. Попова виділяє також такий критерій як універсальність, що полягає у багатоаспектності відомостей, які можна віднести до комерційної таємниці. Наприклад, це і відомості науково-технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, у тому числі ноу-хау [15, с. 364-368].

Однак, потрібно звернути увагу на те, що з метою попередження зловживання своїм правом шляхом віднесення різного роду відомостей до категорії комерційної таємниці, законодавством встановлені обмеження щодо обсягу інформації, що може складати комерційну таємницю. Відповідно до ч.2 ст.505 ЦК України комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Однак, досі законом не визначено перелік таких відомостей. Зазначене питання врегульоване на рівні підзаконного акту, що з точки зору юридичної техніки негативно впливає на чіткість правового регулювання та призводить до суперечностей у структурі системи законодавства. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 року № 611 встановлено перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці, до них належать установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності; дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів; відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць; документи про сплату податків і обов'язкових платежів та інше [16].

Підприємства зобов'язані подавати перелічені у цій постанові відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства, за їх вимогою.

Так, рішенням Апеляційного суду Тернопільської області у справі № 607/15108/13-к було відмовлено апелянтові у вимозі щодо скасування ухвали слідчого судді. Слідчим суддею було задоволено клопотання слідчого про здійснення тимчасового доступу до речей та документів, які перебувають у володінні ФОП ОСОБА_3, та які можуть бути використані як доказ у кримінальному провадженні.

Однак, апелянт зазначає, що зазначені документи та речі містили охоронювану законом таємницю, а, отже, згідно ч.5 ст.163 Кримінального процесуального кодексу України слідчий суддя мав відмовити у наданні дозволу. В своєму рішенні суд зазначив, що документи, які перебували у володінні ФОП ОСОБА_3, містили дані про сплату податків і обов'язкових платежів, дані, необхідних для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів, тому ухвалу слідчого судді необхідно залишити без змін [17].

Закон України «Про інформацію» класифікує інформацію за порядком доступу до неї на відкриту та інформацію з обмеженим доступом. Комерційна інформація, безумовно, належить до інформації з обмеженим доступом, тому згідно ч. 4 ст. 21 зазначеного закону до комерційної таємниці також не можна відносити відомості про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту; про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей та інші.

Відповідно до ст. 506 ЦК України особа, яка контролює конфіденційну інформацію, окрім властивих особистих немайнових прав щодо об'єктів прав інтелектуальної власності, володіє також майновими правами, такими як право на використання комерційної таємниці, на надання дозволу на її використання, виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці та інші майнові права, встановлені законом.

Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці згідно Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» є одним із видів недобросовісного ведення конкуренції при здійсненні господарської діяльності [18].

В ст. 432 ЦК України зазначено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності, а одним із способів захисту є відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Однак, судова практика вказує на існуванні суттєвих складнощів, що виникають у постраждалої сторони, які полягають у доведенні факту порушення законного права. По-перше, виникають труднощі у законного володільця інформації щодо доведення причинно-наслідкового зв'язку між діями порушника та розміром збитків, яких він зазнав у зв'язку з неправомірним розголошенням комерційної таємниці. Показовим є рішення Господарського суду Волинської області у справі №903/1027/16 від 07 березня 2017 року. Фізична особа-підприємець ОСОБА_1 звернувся з позовом до фізичної особи-підприємця ОСОБА_2 про стягнення збитків в розмірі 136930 грн. завданих розголошенням відомостей, що становлять комерційну таємницю. В обґрунтуванні своїх позовних вимог позивач зазначає, що між ним та відповідачем було укладено Положення «Про комерційну таємницю та правила її зберігання», однак після розірвання трудових відносин ОСОБА_2 неправомірно використав відомості щодо клієнтів та контрагентів, що складали комерційну таємницю, тим самим порушив право інтелектуальної власності ОСОБА_1. Вимоги позивача про стягнення упущеної вигоди базуються на основі інформації з розрахункового (поточного) рахунку ФОП ОСОБА_2 у період часу з 07.04.2011 р. по 31.12.2013 р. по відповідних контрагентах та розрахунку можливого прибутку позивача. Тобто, позивач зазначає, що отриманий

прибуток відповідача і складає розмір збитків, який він зазнав. Однак, суд вважає, що такі розрахунки є теоретичними, абстрактними, побудованими на можливих очікуваннях отримання певного доходу та не підтверджені відповідними документами, що свідчили б про конкретний розмір прибутку, який міг би і повинен був отримати позивач, якщо б відповідачем не було порушено його право [19]. Аналіз судової практики свідчить про досить низький рівень захисту свого права в частині доведення розміру завданих збитків, яких особа зазнала у зв'язку з розголошенням відомостей, що становлять комерційну інформацію. Тому особа, яка бажає захистити свої майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, в даному випадку на комерційну таємницю, має враховувати специфічність та особливості цивільного судочинства, а саме на той аспект, що результат рішення суду залежить від повноти доказів та фактів, які повинна довести сторона, яка бажає захистити свої законні права та інтереси. З огляду на проблеми з доведенням для забезпечення усебічної охорони права інтелектуальної власності на комерційну таємницю необхідно здійснювати ряд превентивних заходів, перш за все юридичного характеру, які забезпечать гарантію відновлення свого порушеного права. Тому, на нашу думку, задля зниження рівня можливості ухвалення рішення не на користь постраждалої сторони, при укладенні договору про нерозголошення комерційної таємниці особливу увагу необхідно приділити порядку визначення розміру збитків та чітко встановити такий розмір.

Також не завжди позитивним результатом для законних власників комерційної таємниці завершується розгляд справи у суді у зв'язку з недостатністю доказової бази щодо встановлення факту розголошення комерційної таємниці. Яскравим прикладом є спір між роботодавцем та найманим працівником, який в повній мірі висвітлює ситуацію, за якою укладення договору про нерозголошення комерційної таємниці не став тією надійною гарантією для відновлення порушеного права. До Апеляційного суду м. Києва у справі 22ц/2690/4366/2012 звернулось Публічне акціонерне товариство «Комерційний банк «Надра»» з апеляційною скаргою на рішення Шевченківського районного суду м. Києва за позовом ОСОБА_1 про визнання наказу звільнення з роботи у зв'язку з систематичним невиконанням трудових обов'язків незаконним. Апелянт зазначає, що відповідач зареєстрував та використовував WEB адресу для незаконної передачі на зовнішні електронні адреси конфіденційні матеріали, вказані порушення були зафіксовані в службових записках віце-президента за номером №17655-СЗ та №17764-СЗ. Однак, апеляційний суд залишив рішення першої інстанції без змін, обґрунтовуючи свої доводи тим, що службові записки не містять посилань на документи чи докази, які безпосередньо можуть підтверджувати факт розголошення позивачем конфіденційної інформації. Отже, зважаючи на специфічні особливості комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності, а саме на той аспект, що вона не потребує державної реєстрації, виникають труднощі у доведенні факту її розголошення [20].

Тому для того аби юрисдикційна форма захисту, зокрема звернення до судових інстанцій, дійсно була дієвою, в будь-якому разі необхідно здійснювати ряд превентивних заходів ефективного захисту комерційної таємниці. Власник комерційної таємниці наділений правом самостійно визначитись із методами та способами захисту, які направлені на збереження секретності та попередження

розповсюдження конфіденційно цінної інформації. Безумовно, такі заходи мають здійснюватись комплексно. З метою посилення внутрішнього контролю за порядком та дисципліною використання комерційної таємниці власник таких відомостей має здійснити ряд заходів організаційного, технічного та юридичного характеру. Наприклад, необхідно обмежити доступ осіб до відомостей, які є конфіденційно цінними для власника, але не потрібними їм для виконання ними своїх функціональних обов'язків. До технічних заходів можна віднести розроблення програми та обладнання, які унеможливають перегляд та копіювання важливої електронної інформації, проставлення на конкретних документах відповідних попереджувальних позначень («Для службового користування» і подібних до нього) та інші [21]. Крім того, окрім укладення договору про нерозголошення комерційної таємниці, заходи юридичного характеру можуть також полягати у розробленні Положення про комерційну таємницю, в якому має бути зазначено перелік та вид інформації, що становить комерційну таємницю, перелік заходів, що здійснюються для збереження такої інформації, порядок її обігу, порядок доступу та використання, а також відповідальність за її розголошення; виданні наказу, відповідно до якого працівники мають бути письмово попереджені про заборону її розголошення та відповідальність за порушення зобов'язання. Умова щодо обов'язкового розроблення локальних актів на підприємстві, які направлені на успішне функціонування механізму захисту комерційної таємниці, встановлена, наприклад, в Законі Молдавії «Про комерційну таємницю» від 6 липня 1994 року. Закон в ст. 8 встановлює зобов'язання розроблення на підприємстві положення для практичної реалізації збереження комерційної таємниці працівниками [22]. В умовах сучасності склалась ситуація за якою, колишні працівники, здійснюючи свої трудові обов'язки отримали доступ до конфіденційної інформації, згодом використовують та розголошують її в цілях здійснення самостійної підприємницької діяльності. Вчена О. М. Рим характеризує такі прояви як нечесну конкуренцію, під якою розуміє неправомірну діяльність працівника (в т.ч. і колишнього), що полягає у розголошенні ним комерційної таємниці, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням трудових обов'язків, або ж використання відомостей, що становлять її зміст, для власної комерційної діяльності, якщо при цьому роботодавцю (в т.ч. і колишньому) заподіюється шкода. На практиці, роботодавці, намагаючись захистити свої законні майнові права на комерційно цінну інформацію та мінімізувати ризик понесення збитків у разі витоку інформації, вдаються до укладання так званого договору про неконкуренцію [23].

В національному законодавстві відсутня будь-яка правова основа, що направлена на ефективне функціонування договору про неконкуренцію, тобто, така домовленість є незаконною, а, отже, угода може бути визнана судом нікчемною.

Роботодавці, захищаючи свої законні інтереси та майнові права від нечесної конкуренції та «витоку» комерційно важливої інформації, обґрунтовують легальність угоди про неконкуренцію положенням статті 627 ЦК України, в якій зазначається, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Однак, обмеження професійної та господарської діяльності ко-

лишнього працівника є порушенням як конституційних, так і трудових його прав. Згідно ст. 43 Конституції України право на працю є невід'ємним правом кожного, що полягає у можливості заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає. Статтею 5-1 Кодексу законів про працю передбачено, що держава гарантує працездатним громадянам право на вільний вибір виду діяльності [24]. Звичайно, що таке зобов'язання про неконкуренцію обмежує фізичну особу у можливості мати незаборонені законом цивільні права, а, отже, керуючись положенням ст. 27-1 ЦК України такий договір необхідно вважати нікчемним [25]. Таким чином, зобов'язання про неконкуренцію згідно українського законодавства не мають ніякої юридичної сили.

Однак, практика зарубіжних країн вказує на те, що укладення угод про неконкуренцію дійсно є належним та дієвим механізмом у боротьбі з нечесними проявами конкуренції та від неправомірного використання відомостей, що складають комерційну таємницю. Наприклад, У Великій Британії існують чотири форми так званого «пакту про неконкуренцію»:

1. **Обов'язок про відмову від залучення (non-solicitation).** Дане зобов'язання забороняє колишньому працівнику залучати до співробітництва клієнтів та інших працівників свого роботодавця;

2. **Обов'язок про невзаємодію (non-dealing covenants).** Дане обмеження передбачає заборону колишньому працівнику взаємодіяти з клієнтами / контрагентами компанії попереднього роботодавця щодо питань, пов'язаних із попередньою роботою;

3. **Обов'язок про неконкуренцію (non-competition covenant),** який полягає в забороні колишньому працівнику будь-яким чином займатися конкуруючою діяльністю, у тому числі створювати компанію – прямого конкурента колишнього роботодавця;

4. **Відсторонення від роботи зі збереженням заробітної плати (garden leave),** так звана «відпустка в саду», яку автори називають особливим типом обмежувальних умов. Полягає вона в тому, що час після направлення повідомлення про звільнення, працівник за вимогою роботодавця повинен провести в оплачуваній відпустці замість здійснення його звичної діяльності і не працювати в цей час на конкурента. Метою такого відсторонення є видалення працівника з даного сегмента ринку для того, щоб інформація, якою він володіє, застаріла [26, с. 52-59].

В Естонії склалась практика згідно якої угода про неконкуренцію передбачає умову за якої після припинення трудового договору, колишній працівник, що володіє комерційною таємницею, отримує певну грошову компенсацію від колишнього роботодавця в розмірі не менше 60 % від розміру середнього заробітку за попередньою роботою, а також між сторонами обумовлюється термін дії такої угоди. В Польщі розмір такої компенсації не може бути нижчим, ніж 25 % середньомісячної заробітної плати [27]. Таким чином, з метою встановлення механізмів захисту роботодавця від незаконного розголошення комерційної таємниці, необхідно перейняти іноземний досвід законодавчого регулювання особливостей договору про неконкуренцію.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що правове регулювання відносин у сфері захисту комерційної таємниці в

Україні не породжує правових гарантій, що направлені на ефективне забезпечення та захист майнових прав на такий об'єкт інтелектуальної власності як комерційна таємниця. У законного власника комерційної таємниці виникає ряд труднощів, що пов'язані з проблемою доведення факту розголошення комерційної таємниці, визначенням причинно-наслідкового зв'язку між незаконними діями порушника, що полягають у порушенні майнових прав власника на комерційну таємницю, та збитками, які були завдані внаслідок таких протиправних діянь, а також складність полягає в доведенні дійсного розміру збитків та упущеної вигоди. Тому перш за все, враховуючи аналіз судової практики України, особа, бажаючи ефективно захистити свої майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, має здійснювати ряд превентивних заходів, такі як: заздалегідь визначати чітко встановлений розмір грошових відшкодувань у договорі про нерозголошення комерційної таємниці, так як у разі порушення договору довести пряму дійсну шкоду є на-вряд чи можливо, розробити Положення про комерційну таємницю та встановити відповідальність у разі її незаконного розголошення, та здійснювати превентивні заходи не юридичного характеру.

Також необхідно встановити законодавче регулювання меж свободи працівника, який має доступ до комерційної таємниці. Враховуючи аналіз правових положень зарубіжних країн, одним із способів захисту роботодавця може стати законодавче закріплення можливості укладання договору про неконкуренцію. Зазначений договір має містити умову про граничний строк обмежень щодо неконкуренції з моменту припинення трудових правовідносин, а також розмір компенсаційних витрат у зв'язку з таким правообмеженням.

Список літератури

1. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года/ [Изд. Н. С. Таганцевым]. – [5-е изд., допол.]. – СПб.: тип. М. М. Стасюлевича, 1886. – 714 с.
2. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права : учебник для вузов [Текст] / Г. Ф. Шершеневич; сост. В. А. Белов. — М. : Издательство Юрайт, 2018. — 335 с. — (Серия : Авторский учебник) <https://biblio-online.ru/viewer/DD5B265F-A6AF-4A1E-A173-CE33D32ABE85/uchebnik-torgovogo-prava#page/80>. — Назва з екрана.
3. Таганцев Н. С. Уголовное уложение 22 марта 1903 г. : С мотивами, извлеченными из изъяснительной записки редакционной комиссии представления Мин. Юстиции в Государственном Совете и журналов — особого совещания, особого присутствия департаментов и общего собрания Государственного Совета [Текст] / Н. С. Таганцев. — СПб: Издание Н. С. Таганцев, 1904. — 1124 с.
4. Економічний словник [Текст] / Під ред. П. І. Багрія, С. І. Дорогунцова. — К., 1973. — 622 с.
5. Порівняльне патентне право і захист комерційної таємниці / Уклад. О. Я. Трагнюк — Х.: 2010. — 214 с. [Електронний ресурс]: http://www.hist.msu.ru/ER/etext/DEKRET/rab_ctrl.htm. — Назва з екрана.
6. Про підприємства в СРСР [Електронний ресурс]: Закон від 04.06.1990 № 1529-І. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1529400-90>. — Назва з екрана.
7. Угода про торговельні відносини між Україною і Сполученими Штатами Америки [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 06.05.1992, 23.06.1992. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_008. — Назва з екрана.
8. Цивільний кодекс Української РСР [Електронний ресурс]: Кодекс від 18.07.1963 № 1540-VI. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>. — Назва з екрана.

9. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
10. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.
11. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс]: Міжнародний документ від 15.04.1994. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018. – Назва з екрана.
12. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрана.
13. Носік Ю. В. Юридична природа прав на комерційну таємницю в Україні [Текст] / Ю. В. Носік // Право України. – 2006. – № 3. – С. 126.
14. Рішення Апеляційного суду м. Києва у справі № 22-ц/796/7613/2014 від 2 липня 2014 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39532764>. – Назва з екрана.
15. Попова Н. О. Поняття комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності в законодавстві України / Н. О. Попова // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 368.
16. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.1993 № 611. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF>. – Назва з екрана.
17. Рішення Апеляційного суду Тернопільської області у справі № 607/15108/13-к від 20 вересня 2013 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33631185>. – Назва з екрана.
18. Про захист від недобросовісної конкуренції [Електронний ресурс]: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
19. Рішення Господарського суду Волинської області у справі № 903/1027/16 від 21 березня 2017 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65229648>. – Назва з екрана.
20. Рішення Апеляційного суду м. Києва у справі за № 22ц/2690/4366/2012 від 17 квітня 2012 року [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22612004>. – Назва з екрана.
21. Рішення Голосіївського районного суду м. Києва у справі за № 752/3471/14-ц від 19 травня 2014 року [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38719971>. – Назва з екрана.
22. Про комерційну таємницю: Закон Молдавії № 171 - XIII від 6 липня 1994 р. Monitorul Oficial від 10.11.94 р., № 13, [Електронний ресурс]: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Vapniarchuk.pdf>. – Назва з екрана.
23. Рим О. М. Запобігання конкуренції у трудових правовідносинах: дис...канд. юрид. наук: 12.00.05 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2008.
24. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс]: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. – Назва з екрана.
25. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. – Назва з екрана.
26. Легашова Е. С. Соглашения о неконкуренции с работниками: английский опыт и российская действительность / Е. С. Легашова, А. Р. Муксинов. – Закон: издательская группа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://epam.ru/articles/rus/Legashova_Muksinov_Zakon_04-2010.pdf (дата обращения: 24.10.2014). – Загл. с екрана. – Назва з екрана.
27. Рим О. М. Деякі аспекти захисту прав роботодавця на комерційну таємницю [Електронний ресурс] Режим доступу: [file:///C:/Users/merye/Downloads/Unzap_2009_2_24%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/merye/Downloads/Unzap_2009_2_24%20(1).pdf). – Назва з екрана.

В. А. Завертнева-Ярошенко, старший преподаватель
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Кафедра гражданско-правовых дисциплин
Французский бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Украина

М. М. Ячменская, студентка 4 курса
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Экономико-правовой факультет
Французский бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Украина

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ КОММЕРЧЕСКОЙ ТАЙНЫ В УКРАИНЕ

Резюме

Цель статьи состоит в исследовании проблемных вопросов защиты коммерческой тайны на основе анализа судебной практики в указанной сфере. Проанализировать действующие нормы национальной правовой системы и правовые положения законодательства зарубежных стран в части защиты коммерческой тайны в целях выработки возможных путей предупреждения такого вида нарушения прав владельца конфиденциальной информации как неправомерный сбор, разглашение и использование коммерческой тайны. Разработка превентивных мер, направленных на предотвращение ситуации нарушения имущественных прав на коммерческую тайну законного владельца. Осуществление анализа законодательной базы зарубежных стран в части защиты прав на коммерческую тайну с целью усовершенствования положений национального законодательства в указанной сфере.

Ключевые слова: коммерческая тайна, конфиденциальная информация, объект интеллектуальной собственности, договор о неразглашении коммерческой тайны, договор о неконкуренции.

V. A. Zavertneva-Yaroshenko, Senior Lecturer
Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Civil Law Disciplines
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

M. M. Yachmenska, Student
Odessa I. I. Mechnikov National University
Economics and Law Faculty
Frantsuzskiv Boulevard, 24/26, Odessa. 65058, Ukraine

PROBLEMS OF LEGAL PROTECTION OF COMMERCIAL SECRET IN UKRAINE

Summary

The aim of the article consists of research of questions of defence of commercial secret on the basis of analysis of judicial practice in this sphere. Analyse the legal norms of the national and foreign legal system with the purpose of development of variants of warning of violations of rights on a commercial secret. To work out preventive measures on purpose to warn violation of rights for the legal proprietor of commercial secret.

Key words: commercial secret, confidential information, intellectual property object, non-disclosure of commercial secret agreement, non-competition agreement.